

УДК 332.12 (477)

Вахович І. М., д.е.н., професор,

Дорош В. Ю., к.е.н., доцент,

Андріюк М. В.

Луцький національний технічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті акцентується увага на актуальності дослідження проблем розвитку сільських територій та фінансового забезпечення селян. Наведено результати соціологічного опитування сільських жителів різних регіонів України та виявлено основні джерела фінансового забезпечення розвитку сільських територій. Підсумком статті є визначення напрямків розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільські території, фінансове забезпечення, сільське господарство.

Вахович І. М., Дорош В. Ю., Андріюк М. В.

Vahovych I., Dorosh V., Andriyuk M.

FINANCIAL PROVISION FOR RURAL

The article focuses on the relevance of the research problems of rural development and financial support of the peasants. The results of a sociological survey of rural residents of different regions of Ukraine and identifies the main sources of financial support for rural development. The outcome of the paper is to identify areas of rural development.

Key words: rural development, financial security and agriculture.

Вахович І. М., Дорош В. Ю., Андриюк М. В.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

В статье акцентируется внимание на актуальности исследования проблем развития сельских территорий и финансового обеспечения крестьян. Приведены результаты социологического опроса сельских жителей разных регионов Украины и выявлены основные источники финансового обеспечения развития сельских территорий. Итогом статьи является определение направлений развития сельских территорий.

Ключевые слова: сельские территории, финансовое обеспечение, сельское хозяйство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Україна не залишилась осторонь від процесів світового економічного розвитку і здійснює політику державного впливу на діяльність аграрного сектору виробництва, а отже і сільської місцевості. Однак, механізми державного впливу, застосовані в Україні, суттєво відрізняються від аналогічних механізмів країн з розвинутою ринковою економікою. Так, у 1992 р. 33% видаткової частини державного бюджету становили кошти на підтримку сільськогосподарства та його соціальної сфери. Нині ж частка державного бюджету України, спрямована в АПК та розвиток села, не перевищує 3,5%. Виділених коштів суттєво недостатньо для нормального функціонування аграрного сектора України, який потребує фінансового захисту з боку держави.

За даними Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), фінансова підтримка сільськогосподарського виробника, в середньому, становить 32% вартості виробленої продукції, у країнах-членах ЄС – 37%, а в Україні цей показник не перевищує 10%

[1, с. 169]. В розвинутих країнах світу підтримка сільськогосподарських виробників розподіляється на заходи, що впливають на умови світової торгівлі (цінові субсидії виробникам, ввізні (імпортні) мита тощо), які називаються заходами «жовтогокошика», та заходи, які не справляють такого впливу і безпосередньо спрямовані на підвищення доходів аграріїв, розвиток інфраструктури сільської місцевості та посилення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. Ці заходи мають назву «зеленої скриньки».

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем розвитку сільських територій та механізму їх фінансування присвячені праці багатьох вчених: О. Бугуцького, О. Булавки, М. Гриценка, В. Дієспарова, В. Карпенка, О. Онищенко, М. Орлатого та інших. Основні положення сучасних теорій державної підтримки сільських територій викладені в працях відомих вітчизняних та закордонних вчених, таких як М. Бетлія, О. Бородіної, Н. Головченко, А. Діброва, М. Дем'яненка, К. Мельника, Т. Олійник та багато ін.

Наукові праці Г. Атаманчука, В. Бакуменка, М. Баймуратова, М. Бреаса, В. Вакуленка, Т. Геблера, В. Кравченка, В. Куйбіди, О. Лазора, О. Лебединської, М. Лесечка, В. Мамонової, Т. Мотренка, П. Надолішнього, Р. Річардсона, Е. Роуза, В. Рубцова, С. Саханенка, Ю. Сурміна, В. Тимошука, В. Удовиченка, А. Чемериса, Ю. Шарова присвячені питанням реформування та управління системою надання муніципальних (комунальних) послуг.

Ціль статті. Метою статті є дослідження основних напрямів розвитку сільських територій та їх фінансового забезпечення.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині неможливо оминати увагою той факт, що на шляху формування нової фінансової структури економіки, коли зросла відповідальність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за виконанням соціальних гарантій держави перед населенням, Україна також зобов'язана піти шляхом реформування усієї муніципальної системи.

Нині маємо ситуацію пов'язану з непропорційним і нерациональним розподілом суспільних благ та послуг, що є диференційованим за територіальною ознакою. Доцільність підтримки розвитку сільських територій в Україні визнана на законодавчому

рівні. Загалом з набуттям незалежності у нашій країні було прийнято більше 150 законів, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю і селом і спрямованих на покращення рівня життя сільського населення. Спершу був прийнятий Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» (від 17.10.1990 р.), пізніше Закони України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» (18.01.2001 р.), «Про державну підтримку сільського господарства України» (від 24.06.2004 р.), «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» (18.10.2005 р.), якими встановлені певні нормативи й механізми фінансування сільського господарства з державного бюджету. У розвиток вищезазначених законів Кабінет Міністрів України постановою від 19.09.2007 р. затвердив Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2025 року [2]. Більше того, кожен новий Кабінет Міністрів намагається розробити свій власний план дій щодо села, який дуже часто не враховує стратегічні цілі і довгострокові інтереси країни. Натомість статистика диктує вражаючі дані: майже 30% всіх безробітних живе в сільській місцевості; найвищий рівень безробіття серед молоді (53,5% сільського населення у віці 15–29 років); для 55% сільського населення ведення сільського господарства на присадибних ділянках є основним джерелом доходу; заробітна плата і пенсії є наступними важливими джерелами доходів (54% і 52 %). Напрошується висновок, що жодна із вищезазначених законодавчих ініціатив, що спрямовані на розвиток українського села, так і не стала тією рушійною силою, що забезпечить розв'язання проблем зайнятості, екологічної безпеки господарювання і проживання, поступового розвитку сільських спільнот тощо.

Результати соціологічного опитування факторів розвитку сільських територій подано у табл. 1.

Результати аналізу засвідчили, що розвиток сільських територій у Північному регіоні зумовлений заробіткामі населення в інших містах і населених пунктах. У Центральному регіоні основним джерелом розвитку є розвиток сільського господарства та бізнесу, сільські жителі Східного регіону виживають за рахунок натурального господарства та заробітків населення в інших містах та населених пунктах. Сільські жителі Західного регіону фінансовим забезпеченням завдячують можливостям заробітку за кордоном. Сільські жителі Південного регіону забезпечуються за рахунок торгівлі та приватного

бізнесу.

Таблиця 1

Регіональний розподіл фінансових джерел
розвитку сільських територій

За рахунок яких, на Ваш погляд, економічних джерел існує Ваше село	Регіон проживання					
	Північний	Центральний	Східний	Західний	Південний	Всього
За рахунок торгівлі	5,8%	9,7%	9,5%	7,3%	30,5%	62,8%
За рахунок державних підприємств промисловості, транспорту, зв'язку	11,9%	0,0%	7,1%	6,3%	8,3%	33,6%
За рахунок сільського господарства	4,7%	31,3%	7,7%	9,2%	7,1%	60,0%
За рахунок сфери послуг	2,2%	2,6%	3,3%	4,8%	12,1%	25,0%
За рахунок заробітків населення в інших містах і населених пунктах	37,4%	7,1%	24,6%	11,0%	9,3%	89,4%
За рахунок заробітків населення за кордоном	11,2%	2,2%	1,6%	38,9%	3,4%	57,3%
За рахунок близькості до великих міст, курортів, трас	5,7%	25,3%	3,7%	4,2%	5,7%	44,6%
За рахунок туристів, тих, хто відпочиває або лікується	2,5%	1,1%	1,1%	0,9%	6,4%	12,0%
За рахунок приватного бізнесу	6,6%	8,8%	8,6%	5,5%	8,9%	38,4%
За рахунок натурального господарства	6,8%	7,8%	29,2%	7,5%	7,3%	58,6%
Інше	3%	2,0%	1,8%	3,0%	0,0%	9,8%
Важко відповісти	2,1%	1,7%	1,5%	1,4%	1,2%	7,9%
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	

В цілому, результати опитування дозволяють зробити висновок, що основними заробітками селян є ті, які отримані у інших містах чи населених пунктах.

У результаті через звужений спектр можливостей працевлаштування та незадовільну якість середовища життєдіяльності відбувається інтенсивна міграція освіченої й конкурентоспроможної частини селян, погіршується забезпеченість працівниками агропромислових і інших підприємств і закладів, розташованих у сільській місцевості. Посилюється небажання молоді постійно проживати на селі.

Виходячи з результатів соціологічного опитування, сільські території можуть мати три варіанти розвитку (рис. 1).

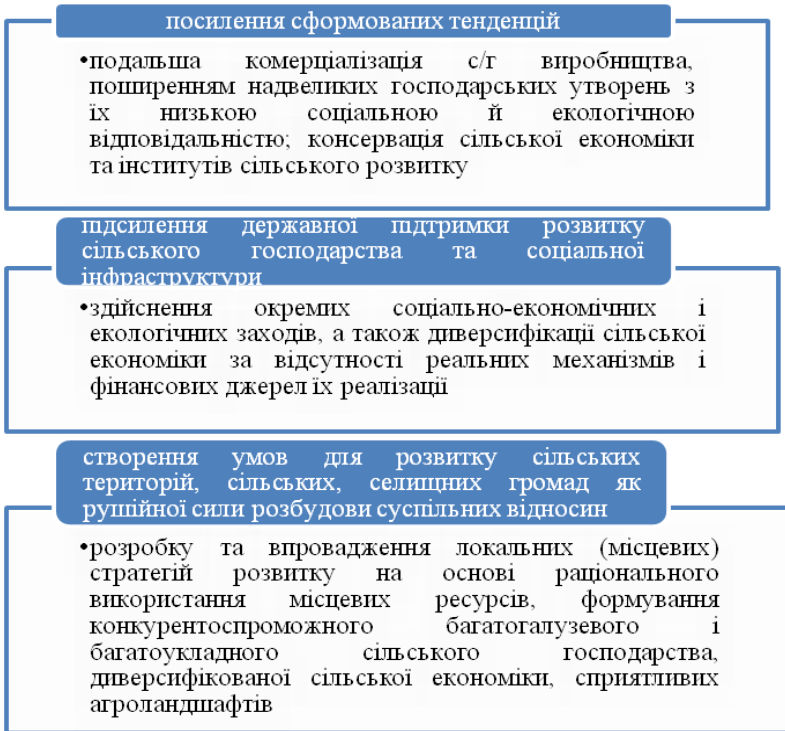

Рис. 1. Варіанти розвитку сільських територій

Висновки. Перший напрям є утопічним. Відповідно, стрімке обмеження доступності й низька якість послуг соціальної сфери, виняткова важливість подолання цих проблем для реформування АПК та економіки взагалі, для поліпшення демографічної і суспільно-політичної ситуації, з одного боку, а також зміни вікової структури – з іншого, вимагають перегляду підходів до благоустрою систем розселення, вдосконалити організаційно-економічні засади задоволення матеріально-побутових і соціально-культурних потреб сільського населення.

Реалізація другого напрямку передбачає державну підтримку розвитку сільських територій. Законом України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» [3], на пряму підтримку сільського господарства у звітному періоді витрачено 33% загального обсягу аграрного бюджету, що є одним з найнижчих показників за останні

роки. Для порівняння, в докризових 2007 р. і 2008 р. на пряму підтримку аграріїв витрачали, відповідно, 63% і 57% аграрного бюджету [4]. Аналітики, серед заходів прямої державної підтримки аграрного сектора, виокремлюють три ключові: фінансова підтримка заходів (яких саме, не вказано) в агропромисловому комплексі – 0,83 млрд грн державна підтримка розвитку хмелярства, закладки молодих садів, виноградників та ягідників і догляд за ними – 1,08 млрд грн державна підтримка галузі тваринництва – 0,73 млрд грн. Остані два заходи фінансуватимуться із спеціального фонду, на відміну від першого, який профінансується із загального фонду. Крім того, на розвиток сільських територій спрямовано 0,23 млрд грн. (3% загального обсягу аграрного бюджету); на забезпечення аграрного сектора висококваліфікованими кадрами і новітніми розробками – 0,8 млрд грн (10%). В цілому, обсяг аграрного бюджету на 2012 р. затверджено на рівні 8,21 млрд грн., що на 22% менше, ніж у 2011 р. [5]. Разом з тим, досягнення довгострокових цілей розвитку сільської місцевості можливе шляхом реалізації третього сценарію розвитку села.

1. Місцеве самоврядування : монографія. – Кн. 1. Організація роботи сільського селищного голови / А. О. Чемерис, П. І. Шевчук, П. Ф. Гураль; за заг. ред. А. О. Чемериса. – Львів: Ліга-Прес, 1999. – 320 с.
2. Антонов А. В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій / А. В. Антонов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=440>
3. Закон України «Про державний бюджет України на 2012 рік» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>.
4. Зінченко Т. В. Державна фінансова підтримка сільського господарства в Україні / Т. В. Зінченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/zinchenko-t-v-derzhavna-finansova-pidtrimka-silskogo-gospodarstva-v-ukrayini/>
5. УКАБ: підтримка сільського господарства досягла рекордно низького рівня // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/476952-ukab-pidtrimka-silskogo-gospodarstva-dosyagla-rekordno-nizkogo-rivnya.html>